शोधनिर्देशक
हरिप्रसाद तिमिल्सिना
शिक्षण सहायक, त्रि.वि.

सिर्जनात्मक लेखन
‘अर्को जन्म’ गीत सङ्ग्रह

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज
स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
दीपेन्द्रराज अधिकारी
शै.स.: २०६४-०६६
परीक्षा रोल नं.: ५५००५७
त्रि.वि. दर्ता नं. : ६-१-५४-२२०-२०००
नेपाली शिक्षण विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके
२०६८

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्जको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र **दीपेन्द्रराज अधिकारी**ले यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत सिर्जनात्मक लेखन : 'अर्को जन्म' गीत सङ्ग्रह नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मेहनतका साथ तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अत : यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति- २०६८।०३।

))))))))))))

हरिप्रसाद तिमिल्सिना

शोधनिर्देशक

शिक्षण सहायक, त्रि. वि.

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षण विभाग
नेपालगन्ज

स्वीकृति-पत्र

स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका विद्यार्थी **दीपेन्द्रराज अधिकारी**द्वारा यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत सिर्जनात्मक लेखन : 'अर्को जन्म' गीत सङ्ग्रह नामक शोधकार्यलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तह उपाधिका निम्ति स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

'''''' ''।'' ''''''

हरिप्रसाद तिमिल्सिना		**गिरिराज पौडेल**
शोधनिर्देशक	**बाह्य परीक्षक**	**विभागीय प्रमुख**

मिति- २०६८।०३।

कृतज्ञता-ज्ञापन

सिर्जनात्मक लेखन : 'अर्को जन्म' गीत सङ्ग्रह शीर्षकको शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रोवर्षको दसौँपत्रको प्रयोजनका लागि श्रद्धेय गुरु हरिप्रसाद तिमिल्सिनाको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो कार्य व्यस्तताका बिचमा पनि यो शोधपत्र तयारीका लागि सदा प्रेमपूर्वक निर्देशन तथा अमूल्य सुझाव प्रदान गर्नुका साथै मेरा सिर्जनाहरु परिष्कार, परिमार्जन गर्न सहयोग गर्नुहुने आदरणीय गुरुप्रति ऋणी छु नै ।

प्रस्तुत शीर्षकमा आवश्यक प्रक्रिया पुऱ्याई शोध गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोध लेख्ने अवसर प्रदान गर्ने श्रद्धेय गुरु विभागीय प्रमुख गिरिराज पौडेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यो मेरो मात्र मेहनतको प्रतिफल होइन । गुरुहरू, स्रष्टाहरू, साथीहरू सबैको सहयोगको प्रतिफल हो । यो शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा मैले आफ्ना आदरणीय गुरुहरू, स्नेही मित्रहरू, शुभचिन्तकहरू, विभिन्न पुस्तकालय, पुस्तक र पत्रपत्रिकाको सहयोग लिनु परेको छ । यस सन्दर्भमा सर्वप्रथम मेरा सिर्जनात्मक लेखन प्रक्रियामा मार्गदर्शनका साथै सल्लाह, सुझाव दिई अविस्मरणीय सहयोग गर्नुहुने मेरा श्रद्धेय गुरुहरू वेदनिधि शर्मा अधिकारी, शशाङ्कशेखर चटर्जी, डा. गोपालप्रसाद शर्मा अधिकारी र महानन्द जोशीज्यूप्रति कृतज्ञ छु ।

यो सिर्जनात्मक लेखन कार्य पूरा गर्न सल्लाह र सुझाव दिनुहुने त्रि.वि. केन्द्रीय विभागका श्रद्धेय गुरु कृष्णहरि बराल, बाल्मीकि क्याम्पसका उपप्राध्यापक देवी नेपाल तथा पुस्तक उपलब्ध गराइदिनुहुने नवराज लम्साल र रमेश पौडेलप्रति पनि आभारी छु । त्यसैगरी माधवप्रसाद घिमिरे, प्रेमप्रकाश मल्ल 'मधुकर', दिनेश अधिकारीलाई पनि स्मरण गर्दछु । मलाई उज्यालोमा अघि बढ्न प्रेरणा दिने र यहाँसम्म आउन त्याग गर्नुहुने मेरा बाबा, आमाको सम्पत्तिका रूपमा यस कृतिलाई समर्पण गर्दछु ।

साहित्य भावनाको उपज र समाजको दर्पण भएकाले मेरा भावनालाई उत्प्रेरित गर्ने सबै मनप्रति, मलाई आआफ्नो स्थानबाट सहयोग गर्ने सबै सबै सल्लाहसुझाव प्रदान गर्ने सबैप्रति मुरीमुरी धन्यवाद साथै कुनै झर्को नमानी छिटोछरितो र शुद्ध रूपमा टङ्कण गरी सहयोग गर्नु हुने न्यु लुम्बिनी पुस्तक पसल, नेपालगन्जका सञ्चालक सबिन लुइँटेललाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्ज नेपाली विभागसमक्ष पेस गर्दछु ।

२०६८।०३।२८

))))))))))))

दीपेन्द्रराज अधिकारी
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
नेपालगन्ज, बाँके
२०६८

विषयसूची

प्रथम खण्ड
गीत सिद्धान्त

१. शोधपरिचय

१.१ शोध शीर्षक २

१.२ शोध प्रयोजन २

१.३ विषय परिचय २

१.४ समस्याकथन ३

१.५ शोधका उद्देश्यहरू ४

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा ४

१.७ शोधकार्यको औचित्य ५

१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन ५

१.९ शोधविधि ६

१.१० शोधपत्रको रुपरेखा ६

२ गीत सिद्धान्तसम्बन्धी अध्ययन ७

२.१ गीत परिचय ७

२.२ 'गीत' शब्दको व्युत्पत्ति र अर्थ १०

२.३ गीतको परिभाषा १३

२.४ गीतका तत्त्वहरू १५

२.४.१ भाव १५

२.४.२ भाषाशैली १६

२.४.३ कल्पना १८

२.४.४ सङ्गीत १९

२.४.४.१ लय सङ्गीत २०

२.४.४.२ ध्वनि सङ्गीत २२

२.४.५.१ बिम्ब १४

२.४.५.२ प्रतीक २५

२.४.६ अलङ्कार २६
२.५ गीतका विशेषताहरू २७
२.५.१ आत्मपरकता २७
२.५.२ सङ्क्षिप्तता २८
२.५.३ आख्यानात्मकता/आख्यान विहीनता २९
२.५.४ एकान्विति ३०
२.५.५ वैयक्तिकता ३१
२.६. गीतको वर्गीकरण ३२
२.६.१ लोकगीत ३४
२.६.२. आधुनिक गीत ३६
२.६.३. स्वदेश गान ३७
२.६.४. लोक पप ३७
२.६.५. पप गीत ३८
२.६.६ चलचित्रका गीत ३८
२.६.७. रिमिक्स गीत ३९

३ नेपाली गीतको विकासक्रमसम्बन्धी अध्ययन ४१
३.१ पहिलो चरण ४२
३.२ नेपाली गीतको दोस्रो चरण ४३
३.३ नेपाली गीतको तेस्रो चरण ४५

४. गीतसम्बन्धी निर्धारित, सैद्धान्तिक आधार अनुसार नेपालका वरिष्ठ छ गीतकारहरूका दसदस गीतको विश्लेषण ५४
४.१. गीतकार माधवप्रसाद घिमिरे ५४
४.२. प्रेम प्रकाश मल्ल 'मधुकर' ५५
४.३ गीतकार कृष्णहरि बराल ५७
४.४ गीतकार दिनेश अधिकारी ५८
४.५ गीतकार नवराज लम्साल ६०
४.६ गीतकार रमेश पौडेल ६१

५. गीत लेखन र परिमार्जनको अभ्यास तथा आत्मधारणा ६३

द्वितीय खण्ड

सिर्जनात्मक लेखन

अर्को जन्म (गीतसङ्ग्रह)

१.	अर्को जन्म	६७
२.	नेपालको माया लाग्यो	६८
३.	देशका लागि लड्नेहरू	६९
४.	लिएर आयौँ	७०
५.	जीवन	७१
६.	एकोहोरो माया गर्ने	७२
७.	.... माया	७३
८.	यसको परिणाम	७४
९.	पाप गर्न देऊ	७५
१०.	सबै तिमीलाई	७६
११.	बाँसुरीको धुनले	७७
१२.	यस्तो पनि	७८
१३.	म तिम्रो माया पाउँछु	७९
१४.	न त भुल्न दियौ	८०
१५.	दोबाटोमा मलाई छोडी	८१
१६.	कस्तो साइनो	८२
१७.	के भो?	८३
१८.	मरौँ भने	८४
१९.	ऊ नै प्यारो	८५
२०.	अर्को जुनी	८६
२१.	चोखो भनौँ कि	८७
२२.	कोही बस्ने	८८
२३.	स्वर्गद्वारी दर्शन	८९
२४.	मन यो तन यो	९०
२५.	कुहुकुहु गाउने कोइली	९१

सन्दर्भग्रन्थ सूची